CILET JANE EQIPETARET?

Kristo A. Dako.

MANASTIR
Stypeukroŋa Tregetare Nerkombetare"
1911

BKSH

BKSH

CILET JANE QQIPETARET?

Kristo A. Dako

MANASTIR
Ctypeskrona „Tregetare Nerkombetare“
1911

BKSH

BKSH

This little book is affectionately dedicatet to Mrs.

Maria M. Hall

of Jamestown N. Y. in grateful recognition of her kindly interest in me and in my country.

BKSH

BKSH

CILET JANE QQIPETARET?

Ç'do komb si eãe ç'do ŋeri lindet, ritet ãe vdes; po jo te giãe kombet janc te ŋejte midis tyre, sikunder jo te giãe ŋeresit janc si-ŋe-ŋe midis tyre. Lete ndajme pra kombet e *vjeter* me keto tri klasa:

(1). *Nde klase te pare,* hyjne kombet, te cilet rojtne ca kohe; po tue mos mbarumun as ŋe ge te mire ãe te cenuare per ŋerezimin, u haruan *fare* sa po qe pushuan te rojne.

(2). *Ne klase te dyte,* hyjne kombet, te cilat me giãe qe vdiqne, eãe po rojne nde mendimet ãe nde gojat t' ona nga ckaku i punevet qe bâne per te miren e ŋerezimit ãe te cilat na ctrengojne qe t'i permendim epes, cume-here eãe dit per dit.

(3). *Ne klase te trete,* hyjne te giãe kombet e vjeter, te cilet tue leftumun, me armiqt' e tyne

midis ekujvet, duaλε mundes ãe jane eãe tue rojtun. Ne kete klase hyn ãe kombi Cqipetar.

Po cilet jane Cqipetaret? Nga ãe kur arãe nde Europe? Ç' kembime mori jeta e Cqiptarevet qe kur arãe nde keto vise qe zaptojne sot? Me ne fjale, cila eete istorij' e tyre?

Qeλimi t' one nuku eete te ekruajme ne istori te plote te kombit Cqiptar; deeerojme vetem te pergigemi raãazi ãe sa te mundin me ekurter nde pyetjet qe me siper.

Po ndajme lenden e ketij artikuλi me dy pjesa. Ne pjese te pare dote permendim fare ekurtazi mendimet e te diturvet permi far' e fisne te Cqipetarevet; ãe dote perpiqemi te tregojme cila prej keto eete e vertete; ãe pjesa e dyte, dote puetone ekurtazi istorine e Cqipetarevet qe kur arãe nde Europe ãe ger sa ra Cqiperija nde dore te Turkut.

* * *

As ne prej ekronesit *e lire* qe ben fjale per Cqipetaret nuku dyshon se keta jane kombi m' i vjeter i Europes; mendimet e tyre ndryeojne vetem permi çeetjen e far' e fisit te tyre.

Per me provuar se kombi Cqipetar eete m'i vjetri komb i Europes, kemi pese sere provae: (1) mendimet e ekronesvet, qe nde kohet e vjetra ãe ger nde kohe te sotme; (2) mendimet te Cqipetarevet; (3) guha eqip, e cila eete m' e mira ãe me sigurta probe; (4) feja e vjeter e tyre; ãe (5) heetja e historise per arãjen e Cqipetarevet ne Sinise te Balkanit.

Far' e Fis' i Qipetarevet.

Mendimet e te Diturvet

Permi faren e fisin te Qiptarevet kemi eume hipoðesa te ndryeme:

Mar-Abas, ne ekrones Kaldeo-Babilonian, i cili âet i pari popuλ âe i cili pas mbytjes, per te cilen ben fjale ekresa e eente e Jauðinvet, iken nga Babilonia, nene kryesine te mbretit tyne *Haig*, âe vane per ne mburim te Eufratit, duke qendruar prane malit Ararat. Pas mendimit te keti ekronesi, Qipetaret si eâe Kaλdeanet jane prej fare semitike.

* * *

Mendimet e ekronesvet Armene permi far' e fisne te Qipetarevet.

Ne tjetre âeori permi far' e fisne te Qiptarevet âet ajo e ekronesvet Armene: Moise Galgantoyes; (Qifni: Histoire d' Armenie par Eugéne Boré.), Moise Coronesiu âe Saint-Martini, (shifni: Correspondances et Memoires d' un voyageur en Orient vol. II. pag. 191; Histoire des Angovans dans l' Université Catholique vol. XXII 1846; Histoire d' Armenie libre II chap. VIII; et Memoires sur l' Armenie pag. 90 par Saint-Martini.), te cilen e poltis âe Eugène Borè. Te piâe keta, kujtojne, se Qipetaret jane prej fare Armene; âe passi, kryetar' i tyne *Haig* iete i bir' i Thorgam-it, i treti bir i Iafetit, Qipetaret jane prej fisit Jafetik.

* * *

Biodor Siçiliane, Eratosteni, Bionisi Periegiti Bionisi nga *Alikarnasi* ãe *Ch. Steur.* Te giãe keta, ekroqes bejne fjale per Cqipetaret. Keetu Biodor *Siçiliani* tue folun per popujt qe i mundi mbret' i Asirise, *Ninus*, kur zaptoj tere Asine, qe nde Niâ ger nde Tanais [1968 p. Kr.], perment ãe Cqipetaret; te cilet me kete kohe kiein arãun ger nde Kaucas. *Eratosteni*, ãote se, kater popuj ronin nde Kaukas, te cilet i nemeron dyke zene qe nde veri ne juge: *Sqitet, Hunet, Kaspet*, ãe *Cqipetaret. Bionisi Periegiti*, i cili rojti nde funt te eekuâit te trete e per serit mendimin e *Eratostenit.* **Bionisi nga Alikarnasi** (Voyage dans l' Univers pag. 180.), flet çkoqur permi Cqipetaret tue ãane: Cqiptaret, sikunder eãe eumica m' e maãe e kombevet te vjeter, tue arãun nga Eufrati ãe Ganpi, ãe u vendosne nde buzet e detit Kaspik eãe ne malet e Kaukazit, midis Bonvet ãe Kaspianevet, duke ekumun qe jete çiklopiane ãe barimtare, tue u emeruare Cqipetaret luftetare, nga Asia, *Albaneze* ãe vend' i tyre me kohe u emerua Albania ãe gryket e malevet Kaukas, „portat Albaneze".

Keto mendime te ekroqesvet vjetre i muaren per te drejta ãe per te mira ekroqesit e kohes sotme ãe u perpoqne t' i forcojne. Midis ketyreve aet eãe **Ch. Steur,** i cili ekruan keto permbi kete çaetje : „Ne fueat te juges te malevet Kaukas jane baekuar kombesiet qe ne lindjet te Asies prej farat e fiset: *Arian* ãe *Turanian*, si *Persianet, Armenet, Iberet,*

Tyrkomanet Selxhiuçize âe te t' jere. Ne fueat qe ne veri eohim se tfaqen raâazi eumica mâ te meâa ose mâ te vogla te faravet âe te fisevet te egera si *Kiriski-Kazaket, Beskiset, Sermanet* te *Asies, Saraçianet, Albanezet* âe me von *Xetet* âe *Alanet.* (Cihni: *Ethnographie de l'Europe avant Jésus Christ vol 330*).

Po, pasi **Albanezet** iein te perndamun neper viset e Kaukazit, disa prej ekroŋesit e vjetre u geŋyhen âe u âane ketyreve emerat e popujvet fqiŋe. Keetu *Pliniu,* (eini *Historia mundi,* libr' e VI-te faq. 235]., *Solini* (Cihni *Polystoria,* faqe 69) âe Taçiti (eihni *Anales,* tom III-te faq 90), eohin ne **Albanezet** bijte e *Jasonit.* Mâ von, **Foscolo** ekruan se bijt' e Albanezevet te pare, te cilet iein ca „aventuriere" pendeein ne lufte te *Trojes,* midis uetarevet te pa mundure te *Aqileut* (eihni *Della fortuna e cessione di Parga, nelle opere politiche,* faq. 305). **Klaport-i,** i perzjen *Albanezet* e Kaukazit me *Alanet,* (eihni: *Tableaux historiques de l' Asie,* **Races blondes**); po ne ekroŋes mâ i vjeter se ky, *Zanara* na siguron se **Albanezet** âe *Alanet* iein dy kombe fare te ndryeme. (Cini: *Anali Turchi* faqe 227:) „*Deinde ad Alanos sive* **Albanos** *sic enim vocatur a veteribus*". Te tjere ekroŋes i perzjene **Albanezet** me *Afganet,* me te cilet **Albanezet** duket se perngasin.

Albanezet e Asies.

Disa historiekroŋes na âone se Cqipetaret, a me mire sterpyeerit e tyre, tue arâun nga **Pamiri,**

ãe tue arritun nε Kaukaz, ηε tokicε mjaft e maãe prej tyne qendroj ketu; tε t' jeret, kaperxyen nε Evropε ãe zunε viset, tε cilat sot quhen *Greqi, Cqiperi, Maqeãoni,* ãe *Θraqi.*

Ckroηesit na ãonε perseri, se keta, pikε sε pari, rojtnε ηε jetε *„nomadike"*, po ma von, u-baεkuan ãe banε ηε etet. Feja e tyne ietε **astroλatria,** d. m. ãanε u faleεin: *Djeãit, Εnes, Yjvet* etj.; ãe kejo aεt mâ e maãja probε, se keta Albaneze iein ηε prej popujt prehistorikε.

Kur *Çirus* ãemeloj mbreterien e tij tε maãe ãε kur mpoeti tε giãε popujt qε ronin pranε lumit Oxus ãe buzεs detit Kaspik, ranε nden fuqien e tij ãe Albanezet, qε ronin nε Medi ãe nε Persi.

Pas *Çirus* arâi *Kambise*, i cili etriu kuiiet e mbreterisε vet ger nε lumin *Jaksarte* (Voλga e sotme) det tε Zi, detin Marmara ãe Balkanet e sotme; ãe atε-here, ranε nden fuqien tε Persevet ãe **Albanezet** e Kaukazit. (Cini: *Marmoc: Geogr. Univers*, faq. 252 tom VI-tε).

Nε kohε tε luftravet midis mbretit Persies, *Darius* ãe tε Grekervet, midis kombevet t'jera iein ãe Albanezet, baekε me Perset kundra Grekervet. (Cini: *Pliniu: Historia mundi:* libr' e VI-tε faq. 546, ãe *Marmoc*: Geogr. Univers. tom. VI-tε faq. 254).

Mε pastaj, nden mbretin e Persies, *Darius* tε III-tε, i quajtun ãe Kodoman, **Albanezet** e Kaukazit, leftuan kundra ueteries tε Lekes Maã, e cila kiete kaperxyer Helespontin, ãe e cila leftoj ger sa

zaptoj qytetin *Persepolis* ãe dogi paλatin e mbretit Kserkse.

Nε luften qε nε Ipsus, ueteria e mbretit Persan, *Darius* iete prej 100,000 vetaε. *Quintus Curtius* na ãote se nε kete numur hynin ãe *Derbiçet* ose uetaret Albaneze, te vendosur prej Persevet te ruanin portat Kaukaziake, kundra Irkanevet. (*Quintus Curtius*: libr' e III-te faq. 204).

Nε luften qε nε *Arbela*, *Biodor Siçiliani*, numuron nε ueteri te Perseut ãe regimentet e **Albanezevet,** per te cilet ãote se iein trima ãe kiein ηε etat te maã ãe te eendoεε. (Cini: *Biodor Siçiliani*: libr' e XVIII kaptin' e XI-te faq. 86).

Mε pastaj, *Leka i Maã*, tue perparumun nε Asie, ãe tue poetumun popujt e saj, qε nε perendim, arriti te goditet ãe me ηε farε (tribus) te **Albanezet** te Asies, **Marziatet,** tue ekumun neper viset e tyne, nε kufiet e Midies, anes detit Kaspik, kundra Koseanevet, kur keta hyne nε Armeni, ãe kundra vendesvet te Musakes Albaneze. (Cihni: *A. De Humbold*: *Asie centrale* vol I faq. 146; *Quintus Curtius*: libr' e V-te faq. 382; *Biodor Siçiliani*, libr' e XVII-te faq. 163; *Moise-Coronese*, libr' e I-re kaptin' e XIII-te faq. 35).

Historiekroηesit na sigurojnε se *Leka i Maã*, baeke me *Armenien*, *Iberien*, zaptoj ãe etetin e veλezervet tij, d. m. ã. **Albanien** e Kaukazit, ãe vuni ketu si qeveritar ηε prej generalet e vet, *Azodin* Por, **Albanezet** nuk ndejnε nden zgeãen e *Lekes*

Madë perveç se 10 vjet; sepse, tue u baekumun me *Farnavarin*, i cili leftonte kundra *Azodit*, e muntne, ãe, *Farnavari* baekoj *Albanien* me *Kolqiãen* nene urãerin e vet. (Cihni *Fanim:* Region Caucasiennes faq. 19).

Fundazi, kur *Arsaçe* ãemeloj dinastien e vet ne Persie, vuni si qeveritar permbi *Armenien* ãe *Albanien*, te vellane e tij, *Valarsaçe* a *Vagarnarpiak*, nden te cilen **Cqipetaret** fituan „privilege" te rea.

Me von, Romanet, nden *Luculus-in* ãe *Pompei-ne*, arãe ne Asie ãe zune te leftojne kundra *Mitridatit*, mbretit *Pontit*, ãe kundra *Tigranit*, mbretit, *Armenies*, te cilin Romanet, e muntne. Ate-here, **Albanezet** tue pamun rezikun se do te bijen ãe ata vete nden Romanet, u baekuan te giã far' e fiset (tous les tribus) e tyre tok, xgoãe si mbret **Oroesin-Kosidens**, ãe keetu vune te parin gur te ãemelies tyne politike.

Pompei, tue zgatun luften kundra Mitridatit, u pa i etrengumun te hyne ne mbreterien e Albanezevet, ate-here, *Oroese*, mbloãi ne ueteri prej 60,000 kembes ãe 20,000 kalores ãe e leftoj *Pompejne*; po me giãe qe ueteria e tij tregoj trimerira te meãa, u munt nga forca Romane, ãe Pompej, kur u kãye ne Rome, midis te t' jerevet „prizoniere", kiete ãe uetare Albaneze. (Cihni: *Plutarch*: jeta e Pompejt faq. 109-110; *Strabon*: Rerum Geograph. libr' e XI-te; *Echard*: Istoria Romane vol II faq. 168).

Nden Romanet, **Albanezet** leftuan kundra po-

pujvet tɛ Asiɛs, ðe i suaλɛ ɛɛrbime tɛ mɛða Romɛs, mâ ɛum ndɛn mbreţin e tyne *Farasan* (115—135 P. Kriɛtit).

Fundazi, me tɛ arðurit e **T***yrqvet Selxhiuçizɛ* nɛ Kaukaz, Albania ra nɛ dorɛ tɛ tyne, ðe mɛ von tue ɛkumun qɛ nga dor' e kɛtyneve nɛ dorɛ tɛ Rusiɛs, u çduk fare nga historia e botɛs.

* * *

Kriɛterimi, me ɡið qɛ pat kundrɛɛtime tɛ mɛða, u pɛrhap midis **Albanezɛvet** tɛ Asiɛs ðe arriti tɛ ketɛ nɛ mbretɛni tɛ tyne Patriarqɛ tɛ vetɛ, nga tɛ cilɛt i pari iɛte *Albanezi* **Elizɛu**, qɛ kiɛte qɛnɛ nxɛnɛsi i Cɛŋtit *Iuda Taddeu*, ðe i cili mori ðurimin e priftɛriɛs nga duart e ɛɛŋtit *Jakovit* nɛ Jerusalim. (**E. Boré:** *Université catholique* tom *XXII* faq. 143).

Cqipɛtarɛt nɛ Sinisi tɛ Baλkanit.

Γer taɛi pɛrmɛntmɛ fare ɛkurtazi mendimet e ɛkroŋɛsvet tɛ huaj pɛrmi farɛn e fisin tɛ prindɛrvet t'anɛ, kur kɛta iɛin eðe nɛ Asiɛ. Tani, duam tɛ pɛrmɛndim mendimet e ɛkroŋɛsvet pɛrmi kombet mɛ tɛ vjetrɛ tɛ Sinisisɛ Balkanit; ðe pastaj, do tɛ pɛrpiqemi tɛ tregojmɛ ç'liðje kanɛ kɛta me *Cqipɛtarɛt*.

Po, mɛ pare se tɛ nisim tɛ numurojmɛ kɛto mendime, le tɛ bajmɛ dy ɛɛnime tɛ dobiɛmɛ. Helinɛt quanin *barbarɛ* (βάρβαροι), tɛ ɡiðɛ ato kombe qɛ nuku iɛin Grekɛr ðe qɛ nuku flisnin ɡuhɛn e

tyre. **Plato** ne vepren te tij *„Kratulus“* (kaptina 36) na ðote se „barbaret“ iein ma te vjetre se Grekerit ðe se keta munt te kene mare fjalet e tyre nga barbaret.

* * *

Karianset, Pelasget, Kaukanet.

Homeri, tue bamun fjale per *Karianset* i quan Βαρβαρόφωνοι (Iliaða raðe 867); po *Straboni* (faqe 565) me giðe qe ðote se *Homeri* nuk perdori ketu fjalen *„barbar“* per me tregumun se *Karianset* nuk iein *Heline*; me ne tjeter vent, (faq. 267 ðe 564), ðote **vete,** se, *Karianset* iein prej fare barbare ðe quheein me pare Λέλεγες eðe se keta baeke me *Pelasget* ðe *Kaukanet* ðe te tjere, iein me te vjetrit vendes barbare te Helades. (Straboni faq. 266, 267). Perseri, *Straboni* (faqe 267) si eðe *Aristoti* eðe *Bionis' i Halikarnasit* (1:17) kujtojne se *Lokrianet* jane sterniperit te *Lelegevet,* me giðe qe keta ekrones as ne here — duket — se do te mos deenin te quanin *Lokrianet* e pastajme „barbare“.

Herodoti, (VII 94, 95), kujton se emeri *Pelasg* aet ne emer i vjetre per *Ionianet* te Peloponezit eðe te nisivet; si eðe per *Aeolianet.* Me giðe keto *Herodoti* (1:57) tue mare si ðemel dialektin e folun, ne kohe te tij, prej *Pelasgevet* te qytetevet *Kreston Plakia* ðe *Skylake,* ðote se *Pelasget* e vjetre flisnin ne guhe „barbare“, (βαρβάροι τὴν γλῶσσαν ἱέντες), ðe qe te mos u kundreetonet mendimevet te veta, aet i etrengumun te ðote se rasa Attike iete

Pelasgike; po haroj guhen e saj, (τὸ Ἀττικὸν ἔθνος ἐὸν Πελασγικὸν ἅμα τῇ μεταβολῇ εἰς Ἕλληνας, καὶ τὴν γλῶσσαν μετέμαθε). *Bionis' i Halikarnasit*, qe te mos ryne ne kete ngaterim, ðote (1: 17) se *Pelasget* iein prej fare Helline.

* * *

Maqeðonet

Per **Maqeðonet** bajne fjale: *Straboni* (faqe 395) *Bemosðeni; Isokrati*; *Justiniani* (VII: 1) etj *Bemosðeni*, ðote se, *Maqeðonet* jane *„barbare"* si ðe mbretenit e tyne, *Filipi* (360—336 Perp. Kr.) ðe *Leka i Mað* (336—324). *Isokrati*, ðote, se, keta iein *Herakliðe*. *Justiniani* tue folun per *Maqeðonianet* ðote: *Pelasge*, quheee populi qe ronte ne *Paenia* (Populus Pelasgi, regis Paenia dicebatur).

Me kete kohe, permendeee ne „tradicion", e cila ðoete se vendi i zâne prej *Maqeðonevet*, iete me pare i *Θraqevet*, te cilet *Straboni* ðe *Θuqididi* i numuron si „barbare". (Strabo faq 267; Θuqiðiði 11: 99).

* * *

Θraqianet ðe Epirotet

Θraqianet iein, si na siguron *Heroðoti* (3), mâ i maði popul pas Indianevet. *Straboni* (360) eðe, me pastaj, *Diefenbach* (faq. 65) na ðone se, keta nuku iein as *Ilyriane*, as *Qeâte* (Strabo 252). Me tjetre ane, *Θuqiðiði* na siguron se keta

nuk iein as *Γetε* as *Sqitε* (Θuqiâiâi 11: 96). Straboni (faq. 252, 253), âotε, se, *Θraqianεt*, *Γetεt* âe *Daçet* flisnin ηε guhε. Po tε kieim sot εkrime mε kεtε guhε, dotε muntnim tε zgiânim me sigurim mâ tε maâ problemεn e farεs e fisit kεtyneve kombe; po mjeriεt, nuk kemi pεrveç disa emεra botanike prej guhεs *Daçevet*, tε mbleâuna prej *Dioskoriâit*. *Grimm-i* tregoj filολogiεt se tε giâa kεto emεra botanike janε *Ariane*, me giâε qε nuk janε Grekε. *Straboni*, âotε se, *Θraqianεt*, *Illyrianεt* âe *Epirotεt* janε „barbarε“. (Strabo faq. 267).

* * *

Illyrianεt.

Illyrianεt, sikundrε pamε, iein „barbarε“ nε sy tε Grekεrvet d. m. â nuk iein Grekεr. *Heroâoti* na âotε (1: 95) se, *Venecianεt* iein *Illyrianε*. *Polybi* (11: 17), i cili i ηihte Venecianεt na âotε se, kεta flisnin ηε guhε, qε nuk iεtε ηε me tε *Qelltεvet*. Ky εkroηεs εton se kεta iein prej ηε racε tε vjetrε âe robat âe zakonet e tyne iein ηε me tε *Qelltεvet*. Kεjo gε bεri, disa εkroηεs, tε âonε se, *Illyranεt* âe Qelltet iein prej ηε racε.

Illyrianεt iein ηε racε mjaft e pεrndamε. *Diefenbach* (Origines Europaeae faq. 14, 75) na âotε se *Pannonianεt*, *Dalmatεt* âe *Dardanianεt*, (qε ku vjen âe fjalε Dardanelle), iein *Illyrianε*.

* * *

Probat se **Maqeđonasit, Epirotet đe Ilirianɛt** *nuku iɕin Grekɛr, po iɕin streɡyɕɛrit e Cqipɛtarɛvet.*

Kɛto proba munt tɛ ndahen mɛ dy: A. Probat qɛ nxjerim nga ɕkroŋɛsit Grekɛr; B. Probat qɛ nxjerim nga ɕkroŋɛsit e huaj.

A. Probat qɛ nxjerim nga ɕkroŋɛsit Grekɛr.

ɕkroŋɛsit Grekɛr dyke folur pɛr *Maqeđonasit* đe pɛr *Epirotɛt* i quajnɛ barbarɛ: d. m. đ. tɛ huaj.

1. Kɛɕtu, *Demosđeni* dyke u folurɛ Grekɛrvet pɛr Filipnɛ u đoɕte: „Si nuku e ç' nderoni y kɛtɛ Filip? Ay nuku *vetɛm* qɛ *s' ɛɕtɛ* Grek, *po as ɡɛ nuku ka Grek nɛ vetɛ tɛ tij;* eđe as ŋɛ barbar nuku del nga ɡak i nderçmɛ; Maqeđonian i ndyrɛ, dalɛ nga vɛnde, nga tɛ cilat nuku munt tɛ dalɛ as ŋɛ sklav si duhetɛ".

2. *Aristoteđi* dɛften qɛ Aleksandr' i mađ, nxɛnɛs' i tij, nuku dinte tɛ flasɛ *mirɛ* Greqiɕt; eđe mɛ ɕumɛ nɛ ɡuhɛ tɛ đeut tij kuvɛndonte nde e pyeste ŋeri pɛr ɡɛsendi.

3. *Pđutarku* dɛften, se atɛ-here, kur, *Aleksandr' i mađ* arđi nɛ zɛnkɛ me *Klitonɛ,* điri, nɛ armɛ, uɕtarɛt e tij nɛ ɡuhɛn *Maqeđoniɕte.*

4. *Herodoti* ɕkruan: „Anɛsɛ Maqeđonisɛ ɡenden vise tɛ ndɛŋura prej Grekɛrɕ; po Maqeđonia, ɛɕtɛ e ndɛŋurɛ prej ŋɛ kombi nga ŋɛ tjatɛr farɛ, qɛ ndryɕon nga fara Greke". Herodoti, mɛ ŋɛ tjatɛr vɛnt, vɛrteton se Pelasgɛt nuku iɕin Grekɛr eđe kɛjo ɡɛ, ɛɕtɛ kaqɛ e vɛrtetɛ, sa, eđe ata qɛ dinin tɛrɛ dialektɛt greqiɕte nuku kupɛtonin as ɡuhɛn tɛ

Pelasgɛvet, as atɛ tɛ Epirotɛvet. Eđe kur Maqeđonasit kiɢin ŋɛ ɡuhɛ me Epirotɛt, si đonɛ ɡiđɛ historiɢkroŋɛsit e vjetɛrɛ, Herođoti, i cili nuku dinte ɡuhɛn tɛ Epirotɛvet, nuku dinte as atɛ tɛ Maqeđonɛvet.

* * *

Nga mendimet i kɛtyreve katɛr ɢkroŋɛs Grekɛr, qɛ numɛruam mɛ sipɛr, meret veɢ mirɛ se Maqeđonasit đe Epirotɛt, nuku iɢin Grekɛr po „barbarɛ“ đe flisnin ŋɛ ɡuhɛ farɛ tɛ ndryɢme nga Greqiɢtja, tɛ cilɛn nuku e merte veɢ eđe ay Grek, qɛ dinte tɛ ɡiđa dialektɛt e ɡuhɛs greqiɢte.

B. Probat qɛ nxjerim nga ɢkroŋɛsit e Huaj.

1. *Koehler-i* dyke folurɛ pikɛriɢt pɛrmbi kɛtɛ çâɢtje đotɛ. „Ɐɢtɛ provuarɛ se Maqeđonia e Filipit đe e Aleksandrit Mađ *s' ka* as ŋɛ liđje me Greqinɛ. *Illirianɛt, Epirotɛt* eđe *Θrakɛt* bɛnin ŋɛ fɛmijɛ mjaft tɛ panɡarɛ me kombin Grek. As mɛ ŋɛ farɛ fjalɛ, ata nuku munt tɛ merenɛ (numurohen) si Sλavɛ ose si Grekɛ, sikundrɛ duanɛ tɛ đonɛ ca. Vɛndɛsit e Maqeđonisɛ iɢin nga ŋɛ fɛmijɛ, e cila kiɢ zɛnɛ Sinisin' e Balkanit ɡer sa nɡau rruđja Edne; eđe nga ajo ɡindje, janɛ *ɢqipɛtarɛt* e sotme“.

2. *Princi Mirko Petro i Malit-Zi,* duke folur me ɢqipɛtarin Karλo Groppa, i đa: „Kini besɛ o niprit e Pirhos, tɛ Aleksandrit, tɛ Boçarit, tɛ Skender beut, eđe kini ɢpresɛ mbɛ fatin e mirɛ tɛ mɛmɛđesɛ t' uaj“.

3. *Quintus Curtius* đotɛ, se, ŋɛ dit Aleksan-

dri qertoj keq Filoðene se u foli *Greqiet* meme-ðetarevet te tij. Giâ ne kete histori kendojme se ate-here kur Filoða ie denuare, Aleksandri i kie ðene se ay eete mire te flase ne guhe te vendit, qe te mprohete nga Maqeðonasit, te cilet dot' e denonin. Po, Filoða i qenka pergegur Aleksandrit se ay deseron te flase Greqiet, qe t' a marene vee eðe Grekerit e tij.

4. *Çinulkua* duke ju pergegur Ulpianit, i cili e qertonte pse perdori ne ekrimet e tija fjale *latine* i ðote: „Njoh ekrones, te cilet perdorne ne ekrimet e tyre fjale Persiete; me eume, noh *Aðeniane*, te cilet tue qene ne punera me Maqeðonasit, eume here, perdornin fjale prej te tyrete".

5. **Felix Julien** ekruan: „Giðene Qqiperia ka qene vend' i trimavet: Omiri, geti atje ne *Aqile*; Greqia, ne Aleksandre; Papa Eugeniu i IV-te, ne Skenderbe".

6. **Zoti De Vogûe,** duke bere fjale, *(ne „Figaro")*, per luften Greko-Turke qe me 1897 ðote: Pas mendjes t'ime *Qqipetaret* dote bejne te rendone peei, atje ku do te japin ata ndihme. Me eume faree emera, ay i çuditur uetar, mbeti nga hera giâ ay me uetarin e vjetere. Qqipetari, eete Epirot' i Pirhos; Aleksandri, e epuri ger ne funt te Asise. Ay eete Arnauti i Mehmet Aliut ðe i Ibraim Paees. Ay i ða Mbreterise Ottomane, çkelqim pa pature nevoje per ndihmen te Evropes".

7. **Ugo Toskolo,** duke folure per Qqipetaret

ðote: „Dukete se nga ata, (Cqipetaret) iein neper argonaftet, te cilet, nga ne vent qe s'iete lark brinese Cqiperise, ekuan, me te paren uðemarje, detin te Greqise. Bijt' e atyre, te vjeterve kuximtare, gendene, ne hovn' e Trojese, nene ueterin' e Aqiletit, eðe nene Pirhon, ju deräe mbreterise Romanevet. Tiđ ata, (Cqipetaret) nene Filipne, rembyene lirin e Greqise; ðe, nene Aleksandrin, zaptuan me te maðen pjese te botese".

8. **Teorgi Kastrioti**, kur i ekrojti, Princit Tarantit, per Cqipetaret e Tij i ðoete: Tij nuku neh Cqipetaret e mij; na, dalim nga Epirotet, te cilet lintne Pirhone, mundesin e Romanevet; na, dalim nga Maqeðonasit, te cilet nxuare Aleksandrin e Mađ, zaptonesin e Indise".

9. Ne eume ekresa te vjetra flitet se Aeolianet, te cilet ronin ne kufi te Epirit, flisnin ne guhe te perzjere Greqiet me Pelasgiet, te cilen Grekerit e quanin barbare.

C. Proba qe nxjerim nga disa nparje historike.

1. Kur Grekerit leftonin me Perset ðe kur te giða farat e fiset (les tribus) Greke iein baekuare kundra rezikut Persevet, eohim se, as Maqeðonasit, as Epirotet, nuku u ndihmojne Grekervet kundra Persevet; perkundrazi, ne mest te uetarevet Persane, gejme uetare Orake, Maqeðonas, Epirotas ðe Galle, qe kiein vatur t' u ndihmonin Persevet kundra Grekervet.

2. Me ekuà te IV-te, Aleksandri kiete zaptuar Greqine. Me kete kohe, Epiri iete me vete ãe kiete si mbret Aleksandrin e Epirit, i cili vate ãe ne Itali qe t'u ndihmoqe Romanevet kundra Samnitevet. Kejo ngarje historike, na tregon se Epiri ãe Greqia iein dy mbreteri fare te veçanta; po te iete ndryee, Aleksandri i Maã, kur zaptoj Greqine, dot'e kiete zaptuar ãe Epirin.

D. Heetja e Istorise permi arãjen e Cqipetarevet ne Sinisi te Balkanit.

Nje e katerte probe, se Cqipetaret jane ne komb prehistorik ãe ne popuà autokton, ne Sinisi te Baàkanit, eete heetja e historise permi arãjen e Cqipetareve ne keto vise. Po te iete ndryee, historia dote bente fjale, kur ata arãe, ãe nga arãe, ne Sinisi te Balkanit.

Mendimet e Ekrimtarevet permi guhen Cqip.

Malte-Brun-i, tue folun per guhen eqip ãote: „i treti element i paqohur i guhes eqipe, me duket se aet *Illiriku* i vjetre", ãe me poete: „fjalet *greqiete* ãe *qeltike*, duket se mbajne baraziet esencen e guhes eqipe ose e guhes *illirike*".

Mendimin e *Malte-Brunit* e qifnin eãe ekroqesit Bizantine, por, duket se nuk e nqasne te qidë si te mire ãe te vertete. Keetu, *Kankondilas* tue folun per Cqipetaret ãote: „Duket pra, se s' âet e vertete ãeoria e atyneve qe ãone se Illyrianet jane ata qe na i quajme Cqipetare"; une — ãote Kan-

kondilas „nuk poltis ηε tε ketiλε ðeori, e cila u nep Cqipetarevet ηε mburim Illirik".

Pasi ðote keto Kankondilas, ze tε numeroηε ðeorin' e vet tue ðane: „Cqipetaret tue dalun prej Duresit u perhapne ðe zune buzet e detnavet ne lindje tε Evropes ðe zaptuan *Θesaline, Epirin, Arkanien* ðe ηε pjese tε maðe tε *Maqeðonise*". Admiton kete ðeori — ðote Kankondilas — „sepse jane eume ngarje historike qε me bajne t'a mbesoη, si eðe eum vepra qε e admitojne". Be me poete, perseri Kankondilas ðote: „Nuk munt tε permbaη, me sigurim, ðeorin' e atyneve qε ðone se Cqipetaret arðe nga Japigia ne Dures, ðe se qε ketu u perhapne neper viset qε numeruam me siper, tε cilat i zaptuan.

Perseri Kankondilas ðote. „Nuk admitoη as ðeorine e atyreve, qe ðone se Cqipetaret tue qenun far' e fis me Illyrianet e Duresit, pak nga pak, tue u ηoftun me keta, ju aferuane ketyreve ðe u eeeuan ne lindje tε viseve qε kiein puetumun Illyrianet".

Mire ðote iete, qε zoti Kankondilas tε na ðoete qε ku arðe Cqipetaret ne Dures, sepse, munt tε penden neres qε t'a marin me ment se ata duaλε nga Adriatiku!!

Me von, ðeorin' e *Malte-Brunit* e muarne eume tε diture tε Evropes ðe u perpoqne t'e permbajne tue e plotesumun. Keetu, *Thuneman* (Smelmungen verber die geschtäte der ostluchen Evropeisehen Vakler), ðe *Xilander*, (Die Sprache der Albanesen oder Shkipetaren), ðone se, Cqipetaret jane

bijt' e *Θraqevet* te vjetre, por ne guhen e tyne genden eãe eena te vjetra nga guha e vjetre Illyriane. Kete ãeori, te *Thuneman-it* ãe te *Xilandrit* e admitoj ãe Koloneli Engliz Leak (Researches in Greece). Po ay, qe permbajti ãe mproj me mire ãeorin' e *Malte-Brun-it*, aet *Gustav-Meyer*-i, i cili iete profesor ne Universitet te *Gratz-it*, ãe i cili ne vepren e tij te emerumun, *Noua Antologia*, quan Cqipetaret *Illyriane te rin;* ãe me ne tjeter vepre te botumun me 1887 ne te perkoheemen eqip te drejtumun prej Cqipetarit te çkelqyere, Girolamo De Rada, ãote: „Po te analizatim guhen Cqip, dote gejme ne numur fjalee, te cilat na tregojne se kjo guhe ka ne aferim me guhet e tjera *Indo-Γermanike* te Evropes, (Greko-Latino-Lituano-Tedesko-Qeltiko), ãe te Asies (Armene Persane-Indiane). Me eume, te kembyerit ãe te bamunit e fjalevet ne guhen eqip kane karakterin te guhevet Indo-Γermanike". „Pra", ãote *Gustav-Meyer-i* „Cqipetaret jane ne popuλ Indo-Γermanik". „Po keto aferime te guhes Cqipe me guhet e tjera Indo-Γermanike, nuk jane te miafta", ãote perseri i çkelqyeri profesor i Universitetit Gratz-it, „qe te ãomi se guha Cqip aet ni dialekt i gunavet Indo-Γermanike; per tregim i guhes Greqiete ose i Slavietes. Γuha Cqip aet ne guhe Indo-Γermanike prej vete-vetes ãe forma e saj mâ e vjetre, duket se aet ma e verteteeme, ne dialekt i guhes vjetre Illyriane, per te cilen kemi ne ηoftim te ãemelumun teresiet permbi emerat e veçanta, ãe kejo ga aet e mjafte. Sa per fjalet e tjera, te guhes Cqip, ca prej to, ndofta do te kãjeλohet ãe do te

provohen se janɛ Indo-Γermanike; ɗe tɛ tjerat, âɛt drejt tɛ ɗomi, se janɛ, *pikɛriɛt*, fjalɛt e ndɛŋɛsvet tɛ vjetrɛ, tɛ cilɛt Illyrianɛt Indo-Γermanɛ i ɡetnɛ nɛ kɛto vise kur erɗɛ nɛ Sinisi tɛ Balkanit. Ky mendim duket se âɛt i ɗemelosun po te pɛrmɛndim se kɛto fjalɛ ɡenden ɗe nɛ ɡuhɛn romaniɛte". (Arber' i Ri Vit' i parɛ, N-r 2, faqe 3).

Mendimet e Ɛkroŋɛsvet Angelo Masci, Vicenzo Dorsa ɗe e Grekɛrvet pɛrmbi Mburimin e ɡuhɛs Ɛqipe.

Mendimin e *Malte-Brun-it*, e pɛrdori ɗe diplomati *Angelo-Masci*, (Ɛihni: Discorso sull, origine, i costumi e lo stato attuale degli Albanesi nel Regno delle Due Sicilie faq. 30), Ɛqiptar prej Italie, i cili tue u mpɛtetun nɛ ɛkrimet e *Leibnitz-it* (Ɛihni: Brevis designatio meditationum de originibus gentium vol IV faq 190), ɗotɛ kɛto :„Kemi are sye tɛ mbesojmɛ, se, ɡuha ɛqipe e sotme âɛt pikɛriɛt ajo ɡuhɛ, qɛ flisnin *Maqeɗonianɛt, Ilirianɛt,* ɗe *Epirotɛt* me ɡiɗ qɛ, me kohɛn e ɡatɛ qɛ ka rojtun, ka marɛ disa kɛmbime si ɗe ɡuhɛt e tjera".

Mɛ poɛtɛ, pɛrsɛri, *Angelo-Masci* ɗotɛ: „duket faqeza, se nɛ Ɛqipɛri tɛ sotme ɗe nɛ Epir flitet pikɛriɛt e vjetra ɡuhɛ e *Maqeɗonɛvet,* e cila munt tɛ quhet ɗe illirike".

Vicenzo Dorsa, (Ɛihni: Studi Etimologici della lingua albanesa faq 19), tue u mpɛtetun nɛ ɛkrimet e *Leibnitz-it, Paulmier-it* (Grecia antiqua), *Malte-Brun-it* ɗe *Balb-it* (Ɛihni: Atlas ethnographi-

que du glob tabl. X), ðotε: „Illirianet i ðanε guhes εqipe elementin e tyre; kεtε gа na e bajnε tε ditun ηεformiet filologεt; ðe, historia ðe geografia forcon argumentet e tyre".

* * *

Mendim' i εkrimtarevet Grekεr. Njε tjetrε mendim pεrmbi mburimin e guhes εqip âεt ay i disa εkrimtareve Grekε, tε cilet tue u mpetetun nε disa fjalε Greqiεte, tε cilat genden nε guhε t' onε, ðonε, se, guha εqip âεt *vetεm* ηε dialekt i guhes greqiεt. Na duket se ky mendim âεt **fare** i pa-aresyεmε, ðe ja pse:

Fjalet qε pεrdorin Εqipetaret ðe qε kanε ηε aferim tε dukεεmε me Greqiεten, vinε nga ηε mburim i baεkεtε, nga guha sanskrite; pra, Grekerit nuk munt tε ðonε se kεto fjalε vinε nga Greqiεtja. Sa pεr fjalet, qε pεrdorin disa Εqipetarε qε kanε mesuar nε εkoλat Greke as nuku lypset t' i vemε re as pak; sepse, po tε iεtε kεjo *εεηα*, (criterium), qε tε na tregontε, se guha εqip âεt ηε dialekt i Greqiεtes, atε-here, mutnim, pa fjalε, qε tε ðoεim se guha εqipe âεt ηε dialekt i Turqiεtes, i Slaviεtes etj!! Mε tepεr, po tε iεtε miaft kεjo gâ, atε here, Grekerit do tε kiεin mε tepεr aresye tε ðoεin, se, guhet frengiεt, angliεt etj. janε dialektε tε guhes greqiεte, mbasi kεto, âεt e ditun, se kanε ma εumε fjalε greqiεte se sa guha jonε. Pεr tregim, u vertetua se guha angliεte ndε 43. 566 fjalε pueton 29 853 fjalε tε mârruna nga guhet klasike (sanskrite, greqiεte, latiniεte); 13230 nga guhet teutonike ðe 483

nga mburime tɛ tjera; pas mendimit Grekɛrvet pra, ɡuha angliɕte, lypset, pɛr ηɛ herɛ, tɛ jetɛ ηɛ dialek i sanskrites, i grɛqiɕtes, i latiniɕtes etj!! Ndɛ ɡuhɛn angliɕte munt tɛ bahen folje tɛ tɛra *vetɛm* me fjalɛ tɛ huaja; po as ηeri nuk ƌot dot se kɛto folje s' janɛ angliɕte; sepse, **jo**, mburimi nga vijnɛ fjalɛt qɛ pɛrdorim pɛr me tregumun mendimet t' ona na tregojnɛ ç' ɡuhɛ flasim, *po mɛnyra me tɛ cilɛn liƌim fjalɛt midis tyne, aɕt* **e vetɛma** *ɕɛηɛ qɛ çqon ηɛ ɡuhɛ nga tɛ tjerat.*

Гuha ɕqip pra, nukɛ ɛɕtɛ as ηɛ ȝuhɛ e maλkuarɛ — si u pɛlqen tɛ ƌonɛ ƌespotλarɛt Grekɛ— as *vetɛm* ηɛ dialekt i ɡuhɛs Greqiɕte — si u pɛlqen tɛ ƌonɛ disa ɕkrimtarɛ Grekɛr — por, ɡuha ɕqip, ɛɕtɛ ηɛ ɡuhɛ Indo-Гermanike prej *vetɛvetes*, ƌe „e zoηa te tregoηɛ jo vetɛm çdo ɡɛ qɛ mentoȷmɛ po ƌe ndjeηat t'ona tɛ zɡeƌura, tɛ nalta ƌe tɛ ƌeλa". (Ɑihni: Louis Benloeiɕ, Analyse de la langue Albanaise].

Mendim' i D-r Hahn-it ƌe i Nxânɛsvet Tij.

D-r Hahn-i, i cili ka qɛnɛ Konsuλ nɛ Ɑqipɛri afɛr 40 vjet ƌe i cili âɕt, pa dyɕim, mâ i mâƌi Albanolog i kohɛs sɛ taniɕmɛ, ƌotɛ, se, Ɑqipɛtarɛt janɛ stɛrnipɛrit e Peλasgɛvet, tɛ cilɛt kiɕin zaptuarɛ nɛ kohɛrat e para: *Greqinɛ* (Eλaƌɛn ƌe Peλoponezin), *Epirin*, *Maqeƌoniɛn, Iliriɛn* ƌe *ɕtritɛsi* tɛ *maƌe prej tɛ Italiɛs.*

D-r *Hahn-i* na ƌotɛ, se, Peλasgɛt e Greqiɛs muarnɛ ɡuhɛn e Hellinɛvet; nɛ Maqeƌoni, Peλasgɛt

e mbajtne guhen ger sa arâne Slavet; âe ne Qqiperi, (ne Illyri te Juges âe ne Epir), Pelasget e mbajtne guhen e tyre, te cilen e eohim eâe sot na sterniperit e tyne Qqipetaret. D-r *Hahn-i*, perseri, âote se, mâ i vjetri dialekt i guhes eqip nuk âet e baekekoheeme me mâ te parin dialekt latin ose grek, sepse, liâja, qe kane keto guhna midis tyne na tregon se kane dale nga ne mburim, nga guha pelasgike. (Qihni: Das Albanesische Studien âe Griechische und Albanische Marchen prej D-r Hahn).

Mendimin e D-r Hahn-it, nuk e poltisne Grekerit, âe kryetar' i tyne, Z. Nikokles, (Qihni: De Albanesium origine et prosapia), u perpoq t' a rezone.

D-r Falmerayer, (Qihni: Das Albanesische element in Graecheland faq. 14 âe 28], vetem per te mprojtur mendimin e vet, i pergiget Zotit Nikokles âe âote: „D-r Hahn-i, deeiron te vertetone eum, lypseee, qe per te paren here, te punonte me mâ eum urtesi, qe te mos perzjente as pak Pelasget".

* * *

Per veç ketyreve dy ekrimtare, as ne tjetre, ger me sot, nuk ka folun kundra mendimit Dr. Hahn-it, permbi faren e fisin e Qqiptarevet; me eum, eum ekrimtare e kane poltisun si eâe Qqiptaret vete. Keetu, *Dora d' Istria* ekruan: „Te çkelqyeme jane çpikjet, qe japin Qqiptarevet si stregyeer te qiejemit Pelasge te Homerit; sepse, Pelasget, per te cilet bâjne fjale legendet helenike, jane lindur prej Heneze".

Te tjere Qqiptare, qe poltisne âe ekruane

pɛrmbi mendimin e Dr. Hahn-it, janɛ *Dorsa, Marchiano* ðe i çkelqyeri vjerɢɛtor, *Girolamo De Rada.*

Dorsa, tue tregumun arɛsyet, qɛ e bâjnɛ tɛ pɛrmbaŋɛ, se ɡuha ɢqip âɛt mâ e vjetra, kujton se nɛ tɛ, ɡenden tɛ *papriɢuna,* sendet mɛ me rɛndɛsi tɛ dialektit, ma tɛ vjetrɛ, tɛ ɡuhɛs greqiɢte. (ɢihni: Studi etimologici della lingua albanese ðe Recherche e pensieri faq. 29).

Marchiano, tue studiumun tɛ ɡiðɛ ɢkrimtarɛt, qɛ ɢkruajnɛ pɛrmbi kɛtɛ çaɢtje, ðotɛ, se, Peλasgɛt ronin (ɡendɛɢin) nɛ Asiɛ, nɛ Greqi, si ðe me tɛ ɡiðɛ anɛt e buzɛs detit Eɡee, qɛ me kohɛt prehistorike. *Marchiano,* ðotɛ, se ɛmɛri *Pelasg* vjen nga kɛto dy emɛna: **Plaska-Gjor,** i cila iɢte emɛni i fortesɛs sɛ vjetrɛ tɛ Pelasgɛvet. „Fundazi", ðotɛ pɛrsɛri *Marchiano,* „tue marrɛ ndɛr sy *Homer-in, Herodotin, Θuqiðiðin* ðe *Strabon-in,* ɢohim se kɛta flasin pɛr Pelasgɛt ðe as fare pak pɛr ɢqipɛtarɛt; po mbassi, fjala *Pelasgɛ,* âɢt ŋɛ fjalɛ ɢqip, ðe mbassi, ɢqipɛtarɛt e *Asiɛs* lypseɢe tɛ kiɢin ŋɛ ɡuhɛ tɛ parɛ, pra, jemi tɛ ɢtrɛngumun" — ðotɛ *Marchiano* — tɛ ðomi se Peλasgɛt ðe ɢqipɛtarɛt janɛ **ŋɛ** popuλ ðe **jo** dy tɛ ndryɢmɛ". „Бe, qɛ kɛtu rjeð" - ðotɛ pɛrsɛri Morchiano — „se ɡuha Pelasɡike ose ɢqipja âɢt **mɛma** e ɡyhnavet greqiɢt ðe latiniɢt, pra, ðe e ɡunavet neolatine".

Girolamo De Rada, Friderik Bopp ðe Max Müller.

Girolamo De Rada, tue pasun parpara syɢ arɛsyet fiλoλoɡike ðe historike qɛ pɛrkasin me çaɢ-

tjen Gqipetare, identifikon plotesiet *Gqipetaret* me *Peðasget;* ðe me ŋe vepre te tij te emerumun: *„Conferenza sull' antichita della lingua Albaneze“* faqe 28 ðote: Θaee se me pare se te verteton, identifiktova *Pelasget* me kombin, nga i cili levdonem se jam ðe une vete. Te nxjeret e se rttevees ne drite te plote, kujtoj se, âet me vyere se ç'do ge tjeter. Fjalet e guhes Pelasgike, te cilat rojne ðe sot ne monumentet te vjeterimit klasik, jane fjale eqip, te cilet kane ne guhen tone mendimi qe kiein ne guhe Pelasgike.

Friderik Bopp, ðe mâ von, *Max Müller* treguan ekenceriet, me anen te filologise se guha eqipe ka ŋe aferim te maŋ me guhen sanskrite ne gramatike, ne renet te fjalevet si ðe ne te zaemet ðe ne diftonget. (F. Bopp: Das Albanesishe in seinen Verwardschafligen Bezungen).

Feja e Moçme e Gqipetarevet.

Pelazget, duke arâure—si ðote legenda nga Asia, zune pik se pari, vendet qe quhen sot Greqi ðe suaλe baeke me ta zakonet e tyre ðe te fa'urit e ŋe *feje* fare te pare. Heroðoti ðote, se, Pelasget siλnin âureti (kurban) me ŋe menyre te *ndryeme* Perendivet. Pelazget nuku kiein *fytyra* per Perendit' e tyre, te bera prej dore ŋeriu; i faleein Natures me tere bukurin' qe e karakterizon.

Θeogonia (Γenealogia e Perendivet), te cilen me von e muarne Grekerit ðe e plotesuan, iete lindur nga çudija ðe aâurimi qe kiein Pelazget per

lɛvizjet fizike tɛ Naturɛs, si tɛ kɛmbyerit e tɛ katɛr kohɛvet tɛ motit etj.

Le tɛ analizatim tani disa prej emɛrat mɛ tɛ ɢɛnuara tɛ mitologisɛ „Greke“ ɑ̈e dotɛ ɢohim se me tɛ vɛrtet Grekɛrit e muarɛ mitoλogin' e tyre nga stɛrgyɢɛrit t' onɛ Pelasgɛ.

(a). (Χᾶος) quhet *ɢkretɛtira*, ɑ̈e vjen nga fjala ɢqip *ha*, unɛ ha; ɑ̈e haos quhet ɢqip lakmimtari. Ose χᾶος vjen nga fjala hap, hapsi, hapsirɛ.

(b). Nga χᾶος u lint Ἔρεβος. Kɛjo fjalɛ vjen nga fjala ɢqip: *erh, erhem, erhni* ose *erhsi* ɑ̈e dihet se Ἔρεβος iɢte Perɛndija e erɛsirɛs sɛ pɛrjetɛɢme.

(c). Γeja (Γέα) ɛɢtɛ *ɑ̈eu*. Dorianɛt kɛmbejnɛ γ ndɛ δ ɑ̈e ɑ̈anɛ δα ɑ̈e; ɢqip *Бe* quhet toka ose tera.

(ç). (Οὐρανός) *Uranos*. Kɛjo fjale ɢkruhet me digama ɑ̈e ɑ̈uhet vran-os; ɑ̈e vjen nga fjala ɢqip, *vraŋ* vraŋt; ɑ̈e po t'i vemɛ fundin os bɛhet *vranos* ose *uranos;* ɑ̈e ky iɢte emɛri me tɛ cilin Peλasgɛt ɑ̈e strɛnipɛrit e tyre Cqipɛtarɛt quanin *qeλin*, tɛ ndɛŋurit e revet.

[d]. Nga tɛ baɢkuarit e Perɛndisɛ *Uranos* ɑ̈e Perɛndeɢɛs Γέα d. m. ɑ̈. nga tɛ baɢkurarit e *qieλit* me *ɑ̈enɛ* u lintnɛ *Rea* ɑ̈e Χρόνος.

(e). *Rea* vjen uga fjala ɢqip *re-retɛ*.

(f). Κρόνος ɢqip kohɛ. Ndɛ disa vise tɛ Cqipɛrisɛ **k** kɛmbehet ɑ̈e bɛhet **r**, ɑ̈e nɛ vɛnt tɛ ɑ̈omi *kohɛ* ɑ̈omi *rohɛ;* po tɛ dy kɛto fjalɛ trɛgojnɛ *kohɛn*. Duke vɛnɛ fundin *os* kemi *kohɛ-os*, *rohɛ-os*.

(g). Nga Rea doλi Zeos, Ζεῦς ose Jupiter. Fjala

Ζεῦς vjen nga fjala Cqip Zaa, Zεε. Бe sot đonε nε Cqipεri Zεε lirona nga i keqi. Mε von, fjala Zaa Zεε, u bε Zaan, Zoon, Zoot.

(h). Ζεῦς u martua me Perεndeϭεn e mεndjes. Μῆτις. Fjala Μῆτις vjen pa, dyϭim, nga fjala ϭqip **mεnt.**

(i). Nga tε baϭkuarit e Ζεῦς-it me Perεndeϭεn Μῆτις, u lint *'Αθηνᾶ*. Grekεrit, tε cilεt nuku kanε as ηε farε ηoftim pεr ɡuhεn Pelasɡike, nuku kanε mundur as ηε herε t' i japin ηε kupεtim te arεsyeϭmε fjalεs 'Αθηνᾶ. Pεr kundrazi, ɡuha Cqip, bija e vεrtetε e ɡuhεs Peλasɡike, na jep ηε kđjeλim tε arεsyeϭmε đe pεr kεtε fjalε. *'Αθηνᾶ* vjen nga ϭqipja *e-đεna*. Kεjo εϭtε *e-đεna* jote. 'Αθηνᾶ, e cila u lint nga tε baϭkuarit e Ζεῦς-it me Perεndeϭεn Μῆτις, εϭtε *fjala* e Perεndisε ose *e-đεna* e Perεndisε pεr ç'do ηeri.

(j). Ἥρα-Hera vjen nga fjala ϭqip *erε*, era qε fryn.

(k). Νέμεσις — Nemesis. Nεmε, εϭtε ηε fjalε ϭqip, qε pεrdoret đe sot nε Cqipεri pεr maλkim. Cqipεtarεt đonε: *tε martε nεma*. Qε nga kεjo fjalε mbesojmε se vjen đe fjala Νέμεσις.

(l). 'Αφροδίτη, vjen nga fjalεt ϭqip: *Afεr* đe *dita*.

Kεto emεra qε numuruam đe analizatmε mε sipεr, mbesojmε se janε mjaft, qε tε marε veϭ ç'do ηeri se me tε vεrtet Grekεrit i muarnε emεrat e Perεndivet tyre nga Peλazgεt, stεrɡyϭεrit t' anε; đe ndofta kεtε kiϭte ndεrmεnt *Platon*i, kur đoϭte nε „Kratulus" (krye 36) se barbarεt iϭin mε tε vjetεr

se Grekerit, ãe se keta munt te kene mare fjalet e tyre nga barbaret.

Nga keto qe ãame per tani dy pana kujtojme se duken faqeza:

1). Cume prej mendimevet, qe numuruam, me siper permi faren e fisin e Cqipetarevet, te cilat nuk kisin as ne ãemel ekencetar u rezuan per neheree, perpara perparimit, qe morri, si ekence filologija. Sot ekoj pra, koha kur cili do munt te bante ne ãeori te vete permbi faren e fisin e kombit ãe guhes eqip; me anen te se ciles kerkonte te mbuete qellimet politike te veta.

2). Perseri, nga ketô qe ãame per tani kujtojme, se duket faqeza, se, Cqipetaret jane sterniperit e *Pellasgevet*, te cilet tue arãun ne Evrope tani e 4000 vjet, u ndane ne me eume dege, tue marrun si cila do prej ketyre degeë, emera te veçanta si Illyriq, Maqeãonas, Epirotas etj, te cilet mâ von, u baekuan perseri ãe muare emerin e pergiãeeme *Cqipetar*, i vetemi qe perdoret sot prej kombit t' one.

Peralezat historike (legendat) na ãone se popujt e Evropes zune te vijne prej Asie, qe tani e 4000 vjet, me pare, ãe se mâ te eumet ãe te parit qe erãe ne Evrop, isin Pelazget, stergyeerit t' ane, te cilet, pike se pari, zaptuan Greqine e sotme; po ma von, passi, erãe fara te tjera, te cilat u emeruan Aeolian, Ionian, Dorian etj. Pelazget ikne prej Greqije ãe zaptuan viset qe u emeruan me von Epir, Maqeãoni (Emaãi) Illiri etj.

Nɛ ɕekuλ tɛ XIX-tɛ, para Kriɕtit, leɡendat ɗonɛ se *Pelazgu* i *parɛ*, i bir' i *Beut* u vendos nɛ *Arkaɗi* ɗe pas kɛtij, arɗi *Pelazgu* i *dytɛ*, zot' i *Etoliɛs* ɗe *Faetoni* zot' i *Molosɛvet*, qɛ iɕte ŋɛ prej farat e *Epirit*.

Jà lista e mbretɛvet qɛ mbretɛruan raɗazi nɛ *Maqeɗoni* (Emaɗi=E+maɗia, vɛnt i ɡenɛ) nɛ *Epir* ɗe *Illiri*, ɡer sa ranɛ kɛto vise nɛ duart e Romanɛvet.

Mbretɛrit e Maqeɗonisɛ.

Karanus (795 para Kriɕtit).
Kaenus (nuk dihet sa mbrɛtɛroj)
Θuriniani („ „ „ „
Perdikas i I-rɛ (729 – 684 para Kriɕtit)
Arɡeus (684 – 640 para Kriɕtit)
Filip' i I-rɛ (640 – nuk dihet ɡer kur
Eropi (Nuk dihet sa mbretɛroj)
Alekti („ „ „ „
Amintas i I-rɛ 540—500 para Kriɕtit)

Alɛksandr' i I-rɛ	500—454	para Kriɕtit
Perdikas' i II-tɛ	454 – 433	„ „)
Arqelau	433 – 399	„ „)
Oresti	399 – 394	„ „)
Pausani	394 – 393	„ „)
Amimtas' i II-tɛ	393 – 369	„ „)
Aleksandr' i II-tɛ	(369 – 366	„ „)
Ptolemi	)366 – 364	„ „)
Perkikas' i III-tɛ	(364 – 360	„ „)
Filip' i Maɗ	360 – 336	„ „)
Aleksandr' i Maɗ	336 – 324	„ „)

BKSH

Filip Arrhidensi (224—317 para Krietit
Kasandri (317 298 „ „)
Filip' IV-te (298—297 „ „)
Aleksandr' i IV ãe Antipari 297—294 para Kr.
Bimitri' i I-re 294—287 para Krietit
Pyrija 287—286 para Krietit
Lisimaku nga Θraqia 286—281 para Kr.
Ptolomi Qeriani 281—280 „ „
Meleageri (280—278 „ „
Sosãeni 278—277 „ „
Antigoni Gonati (277—239 para Krietit
Bimitr' i II-te 239—229 „ „)
Antigoni Dosoni (229—220 „ „)
Filip i V-te 220—178 „ „)
Perseu 178—168 „ „)

* * *

Me siper botuam emerat e mbretervet me te eenuare te Maqeãonise. Ja tani ãe lista e mbretervet te Illyrise ãe te Epirit.

Mbreterit e Ilyrise:

Iliri (. . . —1225 para Krietit
Klini (1225— . . . nuk dihet ger kur)
Dauni (Nuk dijet sa mbreteroj
Barãulli („ „ „ „
Klitua ãe *Gãafkua* baeke
Plurati (Nuk dijet sa mbreteroj)
Agroni („ „ „ „)
Tefta e eoq' e *Agromit* ne vent te birit saj

Pinea (232 para Krietit; nuk dihet sa mbret.)
Bimitri (Nuk dijet sa Mbreteroj)
Γençua i bir' i Pluratit (Nuk dijet sa mbreter.)
Ne kohe te *Γenços*, Ilyria ra ne dore te Romanevet, 168 para Krietit.

Mbreterit e Epirit.

Piroja i bir' i Aqilehtit (Nuk dihet sa mbret.).
Mollosoj (Malesori) i bir' i Piros „ „ „
Pielli, i vελaj i Malesorit, (Nuk dihet sa mbret.)
Pas ketij mbreteruan 15 mbreter nga te cilet ma i deguari aet *Aămiti* i cili mbajti *Θemistokline* kur u debua nga Greqia.
Θarrepi (Nuk dihet sa mbreteroj)
Alqeti (Nuk dihet sa mbreteroj)
Ariva ăe *Neoptolemi* baeke ca kohe, mâ von *Ariva* e deboi *Neoptolemín* ăe mbreteroj vetem.
Eaqiăi (Nuk dihet sa kohe mbreteroj)
Aleksandri i bir'i *Neoptolemit* Nuk dihet sa kohe
Eaqiă' i biri *Arivit* (Nuk dihet sa kohe)
Kansandrua (Nuk dihet sa kohe)
Eaqiăi i bir Arivit per te dytet here
Alqet' i *dyte* (Nuk dihet sa mbreteroj)
Biăomia e motr' e *Ptolemeut*. Nuk dihet sa mbr.
Pas kesaj mbretereee, Epiri u nda me disa mbreteri te vogela, te cilat qeverisecin vete.
Nga giă keto mbreteria me deguare iete ajo ku mbreteronte *Aleksandri* i *vελaj* i Olimbiaăes, e cila iete mem' e Aleksandrit maă.
Me von, arăi **Piroja** (297-272) ăe baekoj nden fuqine e vet perseri te giăe Toskerine. *Aleksandrii*

bir' i Piros. (272 — nuk dijet ger kur. Pas ketij mbreti Epiri u nda perseri ne ma eum fara e fise, te cilat qeveriseein veçaneriet.

Pas luftes, qe ne Pidne (168, ku mbret i Maqedonise Perseu u munt, uetaret Romane qe iein nden urderin e prokonsuλit Paul Emiliani rezuan tere fortesat e Epirit de muaren ma eum se 150000 epirt, te cilet i derguan ne Italie. Keetu qe pas kesaj lufte de Epiri ra ne dore te Romanevet.

***

Pame ma siper si Cqiperia ra ne dore te Romanevet me 168 para Krietit. Kur mbreteri, e Romes u nda, Drini iete kufia. Cqiperia nga Drini e poete iete e Imperatorise Byzantine; andej e lart, iete e Imperatorise se Romes vjetre.

Cqipetaret qe iein nden Imperatorine e Romes se re, tue debuar Byzantinet nga vendi i tyne bane disa mbreteri me vete; ma e maaja iete e Krujes, ku mbreteronte Gon-Kastrioti. Ne kohe te ketij mbreti, me çquar, me 1435 Tyrqit hyne ne Cqiperi; por me 1444 Skenderbeu zu fron'e t'et de leftoj me Suλtan Muratne de me suλtan Mehmetne eume kohe. Pas vdekjes Skenderbeut me 1469 Cqiperia u baekua me Turqine de qe ate-here e tehu aet perpjekur me mie e me epirt per interesat e Imperatorise Ottomane; de eume here *vetem* trimeria e Cqipetarevet e epetoj nga reziku i vdekjes.

Lete vertetojme kete ge me disa tregime prej te historise tanieme.

Duke leftuar Turqia me Rusine te baekuare

me Romanine me 1877 e humbi luften; po tere bota e qyteterumun ðote se kejo iete ηe humbje me nder; ðe ata qe i ðane nder uetarit Ottoman *jan Oqipetaret*. Me eume, *Oqipetaret jane ata*, qe etrenguane Evropen qe te behet ηe i dyte kongres, pas atij qe u mbajt ne San-Stefano ðe te vogelohen çperbiimet, qe i kiete ðene ky kongres Slaveve mundes. Perseri, *Oqipetaret jane ata*, qe dyke pare se as kongres' i Berlinit – me giðe qe vogelonte çperbiimet qe u jepeein Slavevet ne San-Stefano—nuku ngriti rezikun e vdekjes Turqise ne Evrope, organisi Ligen e Prizrenit ðe epetuan nga ðonte e armikevet te giða ato vise pa te cilat ðame—Turqia s' munt te ronte as pak ne Evrope. Giða keetu, ne luften qe pat Turqia me Greqine me 1897, *Oqipetaret jane ata*, qe sulen kundra Grekervet duke kenduare, kaperxejne kufine ðe fitojne luften.

Me 1908 kur u takua mbret' i Anglise me Carin e Rusise ne Reval per me i ðene ηe funt çeetjes „Maqeðonise„ *Oqipetaret* jane ata, qe pane rezikun per mbreterine t' one, u ngritne te *giðe* per *ηe here* si ηe trup ðe fituan konstitucione ðe keetu epetuan imperatorine Ottomane nga vdekja e sigurte qe ja kiete pregatitur „Plaka" Evrope.

Te giða keto eerbime te paçmuara e eume te tjera, qe nuku munt t' i nemerojme ketu, i ka e sjelle Oqipetaret Imperatorise Ottomane. ðe eete mire qe t' i dihene.

BKSH

BKSH

BKSH

BKSH

BKSH